

індивідуальна відповідальність як автора свого власного життя, то в межах професійної ролі вона також буде відповідальною. Оскільки важливим є сам принцип відповідальності.

Таким чином, приходимо до висновку, що саме в межах філософського дискурсу необхідно розглядати проблему формування професійної відповідальності, що базується на онтологічній відповідальності та індивідуальній відповідальності особистості як автора власного життєвого проекту. Адже саме цей дискурс дає можливість проникнути у сутність даного процесу, показати загальний механізм, який може бути реалізований у межах освіти в ХХІ столітті.

Необхідно сформулювати уявлення особистості про те, що конструювання соціального буття, елементом якого є взаємодія в сфері професійної діяльності, залежить від якості виконання професійних ролей, від відповідального ставлення до виконання цих ролей та їх авторського створення.

#### **Бібліографічні посилання:**

1. **Бауман. З.** Текущая современность / З. Бауман; [пер. с англ. под ред. Ю. В. Асочакова]. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
2. **Белл Д.** Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования / Даниел Белл; [пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева]. – М.: Academia, 1999. – 786 с.
3. **Воропай Т.С.** Этический дискурс современности / Т.С. Воропай [Электронный ресурс] // Режим доступа: [www.standrews.ru/private/standrews/prices/contest\\_Nov\\_2005\\_Voropaj.doc](http://www.standrews.ru/private/standrews/prices/contest_Nov_2005_Voropaj.doc).
4. **Гидденс Э.** Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь: пер. с англ. / Э. Гидденс. – М.: Весь мир, 2004. – 120 с.
5. **Йонас Г.** Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас; [пер. з нім. А. Єрмоленко, В. Єрмоленко]. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
6. **Ленк Х.** Размышления о современной технике: пер. с англ. / Х. Ленк. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 183 с.
7. **Митчем К.** Что такое философия техники: пер. с англ. / К. Митчем. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 149 с.
8. **Солодкая М.С.** Ответственность субъекта управления / М.С. Солодкая // Credo. – 1998. – №1(7). – Режим доступа к журналу: <http://www.orenburg.ru/culture/credo/07/33.html>.
9. Философия техники в ФРГ / [Ф. Рапп, Э. Штрепер, А. Хунинг и др.]; [пер. с нем. Ц.Г. Арзаканян]. – М.: Прогресс, 1989. – 528 с.
10. **Фуко М.** Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности / М. Фуко; [пер. с франц. С. Табачникова]. – М.: Касталь, 1996. – 447 с.
11. **Фуко М.** Забота о себе: история сексуальности – III / М. Фуко; [пер. с франц. Т. Н. Титова, О.М. Хома]. – М.; К.: Рефл. бук; Дух и Литера; Грунт, 1998. – 282 с.
12. **Хайдеггер М.** Время и бытие: статьи и выступления / М. Хайдеггер; [пер. с нем. В.В. Бибихин] – М.: Республика, 1993. – 447 с.

УДК: 162.2

**С. М. Недопитанська**

### **ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ІГОР ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**Досліджуються ігри дошкільників з погляду філософських аспектів: логічного, системного.**

**Ключові слова:** філософія, гра, подвійне системне моделювання, логіка, система.

**Исследуются игры дошкольников в ракурсе философских аспектов: логического, системного.**

**Ключевые слова:** философия, игра, двойственное системное моделирование, логика, система.

**The investigates preschooler games from the point of view of philosophical aspects: logical, system.**

**Key words:** philosophy, game, logic, dual system modeling, system.

© С. М. Недопитанська, 2012

Гра з давніх часів цікавить людину. Інтерес до неї не зменшується, а навпаки, зростає. Це пов'язано насамперед із тим, що гра – модель життя дітей, із гри починається розвиток і становлення особистості дитини.

Гру досліджували багато філософів, психологів, педагогів. Світ ігор різноманітний:

дидактичні, розвивальні, спортивні, рухливі, сенсорні, сюжетно-рольові, будівельні, словесні, пальчикові, комп'ютерні і та ін. Змінюються часи, а проблема вибору ігор для розвитку дитини залишається відкритою. Вважаємо проблему розгляду ігор дошкільнят з погляду філософських аспектів актуальною у всі часи, оскільки філософія – мати усіх наук.

Дитя народилось, потрапило у руки матері і розпочало свій шлях пізнання: пізнання себе, оточуючого. І дуже важливо як дорослий направлятиме цей шлях пізнання.

Головним, базовим методом навчання і виховання дитини є гра. Отож, виховуючи самостійну, інтелектуальну, розвинену особистість варто розглянути філософські аспекти гри, які є важливими у становленні особистості дитини.

Актуальність даної теми полягає у потребі дослідження гри дошкільника з погляду філософських аспектів: системного, логічного. Саме розуміння цих аспектів сприятиме вихованню емоційно-ціннісної, фізично здорової, розумної, соціально-адаптованої, креативної, самостійної особистості. Названі ознаки особистості є запорукою становлення громадянина, якого потребує сучасне суспільство. Дана робота покликана віднайти вказані філософські аспекти гри і допоможе батькам, педагогам збагнути важливість даних аспектів у формуванні особистості дошкільняти, а також правильно здійснювати процес підбору і виконання (програвання) ігор для розвитку дітей на сучасному етапі розвитку суспільства.

Дослідження здійснюється вперше і є логічним продовженням проведених нами досліджень [4; 5] гри як системи з погляду параметричної загальної теорії систем, автором якої є А. І. Уйюмов [10; 11; 12].

Предметом дослідження статті є ігри дітей дошкільного віку.

Мета дослідження – виявлення в іграх дошкільнят деяких філософських аспектів: логічного, системного.

Для досягнення мети необхідно розв'язати наступні завдання: 1) дослідити різні ігри дошкільнят; 2) виявити філософські аспекти досліджуваних ігор: логічний, системний.

Основний виклад матеріалу. Дошкільне дитинство – золота пора дитини. Перші вісім років життя кожної людини є тим фундаментом, у який закладаються можливості для розвитку її базових фізичних, емоційних, інтелектуальних та соціальних здібностей. Протягом цього часу не лише формуються структура мозку і встановлюються когнітивні та соціальні моделі поведінки, але й створюється база здібностей, які необхідні для подальшого життя і визначатимуть майбутній соціальний статус людини та її особисту шкалу культурних цінностей.

Сьогодні основною метою особистісно орієнтованих освітніх технологій є становлення творчої, цілеспрямованої особистості, здатної до саморегуляції, конструювання власної життєвої стратегії. Визнання дорослими провідного значення ігрової діяльності у структурі пізнавальних завдань, увага до широкого використання ігрового розвивального середовища в умовах сім'ї і дошкільного закладу дають змогу дітям проявляти усі форми соціальної та пізнавальної активності.

Проблема виховання і навчання дитини – проблема педагогіки й філософії.

Сучасне філософське знання складається з багатьох філософських дисциплін: філософської антропології, онтології, епістемології, соціальної філософії, філософії наук, філософських питань природознавства, етики, естетики, логіки, філософської культурології та історії філософії.

Центральне місце у структурі філософського знання посідає філософська антропологія – філософське вчення про людину (яка була дитиною), її суть, природу. Метою дослідження філософської антропології дитини виступає ігрова поведінка дитини після її народження. Філософ спостерігає за поведінкою, діяльністю дитини і його знаряддя спостереження – філософський аналіз цієї поведінки в певних філософських аспектах: логічному – як у процесі гри дитина встановлює і будує логічні зв'язки; гносеологічному – як дитина приходить до розуміння цінності знання і та ін.; онтологічному – як дитина оцінює навколишній світ і робить спроби зрозуміти його загадку і та ін.

Знаряддями філософського пізнання є засоби логіки, інтелектуальної інтуїції, експеримент, сумнів та ін. Філософія втілює певний спосіб, логіку мислення, спрямовану на глибше і повніше розуміння предметів і явищ, з'ясування корінних причин їх існування і розвитку.

Одне із найважливіших завдань батьків, педагогів, які виховують дітей – розвиток логічного мислення дітей під час ознайомлення з навколишнім світом у всіх його взаємозв'язках і залежностях. Відомий філософ, логік А. І. Уйюмов вважає, що логіка «являється суттю філософії», «началом любого знання, как научного, так и выходящего за рамки науки» [11, с.11].

Логічне мислення – здатність мислити точно й послідовно, не допускаючи суперечностей у своїх міркуваннях, вміння викривати логічні помилки. Логічне мислення формується на основі образного і є вищою стадією розвитку дитячого мислення. Досягнення цієї стадії – складний

процес, оскільки повноцінний розвиток логічного мислення потребує не лише високої активності розумової діяльності, але й узагальнених знань про істотні ознаки предметів і явищ дійсності.

Логічне мислення приводить до прийняття правильного рішення без допомоги інтуїції та досвіду. Під час розв'язання логічних завдань виявляють та враховують істотні, приховані від сприйняття ознаки предметів і явищ, зв'язки й відносини між ними.

Так, визначаючи, який транспорт є швидшим – літак, автомобіль чи велосипед – порівнюємо їх за швидкістю пересування, тобто за ознакою, прихованою від безпосереднього сприйняття. За істотними, але не наочними ознаками корова й коза належать до групи свійських тварин, а жираф – ні.

Якщо для істини не достатньо інтуїції – потрібні докази, які шукають за допомогою логічного мислення. Кожна дитина володіє стихійною, інтуїтивною логікою. Без неї вона не могла б міркувати і спілкуватися з дорослими і однолітками. Однак логічна інтуїція не замінить навіть елементарних логічних умінь. Завдяки цим умінням формується логічна культура мислення людини. Вони допомагають уникати логічних помилок у міркуваннях, коректно аргументувати власну точку зору, проявляти елементарну критичність у пошуках істини.

Форма дитячого буття – гра; вона – оптимальний засіб всебічного розвитку дитини і природна форма впливу на дитину, в якій реалізуються бажання, наміри, інтереси, вподобання кожної дитини, що визначає вектор її індивідуального розвитку; «провідна діяльність дітей дошкільного віку» [7, с.303].

Саме аналіз гри на філософському рівні дає можливість говорити про її універсальність, унікальність, онтологічну природу. Так, Й. Хейзінга розуміє гру як феномен культури. Все різноманіття людської діяльності зводиться ним до гри, як основного джерела і прояву людської культури. «Если внимательно проанализировать любую человеческую деятельность до самых пределов нашего познания, то она окажется не более чем игрой» [13, с.7]. «Игра. Вид непродуктивной деятельности, обращенной на свободный процесс, а не необходимый результат; ...Игра двухпланова: безусловна и условна, опирается на реальность и превозмогает ее» [2, с.71].

Підкреслюючи виняткове значення ігрової діяльності для всебічного розвитку малят, А. С. Макаренко писав: «Гра має важливе значення в житті дитини, має те саме значення, яке в дорослого має діяльність, робота, служба. Яка дитина в грі, такою з багатьох поглядів вона буде в роботі, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається у грі» [3, с.280].

Д. Б. Ельконін стверджує: «Игра есть та деятельность, в которой складывается и совершенствуется поведение» [1, с.88]. Гра розуміється через діяльність, котра в культурологічному аналізі Й. Хейзінга трактується як всезагальність культурного буття людини, а в психологічному аналізі (А. С. Макаренко, Д. Б. Ельконін) – як поведінка. Можна сказати, що гра – певна дія, вчинок, діяння, реалізація. Слідуючи даній тенденції, можна також стверджувати, що гра там, де дія переважає над спогляданням.

Приймаючи висновки метафізиків про універсальність гри, слухаючи міркування гуманітаріїв про ігрову природу людей, дотримуючись умовиводів психологів про значиму роль гри у психологічному й соціальному формуванні дитини, нам здається перспективним і можливим розглянути деякі філософські аспекти гри, зокрема логічний і системний, які, на наш погляд, є базовими у вихованні і навчанні дітей.

Наш філософський погляд пошуків логічного і системного аспектів гри базується на засадах параметричної загальної теорії систем (надалі –ПЗТС) А. І. Уйомова [10; 11; 12].

Слід зазначити, що А. І. Уйомов розглядає філософію з системної точки зору і вважає, що категорії «річ», «властивість» і «відношення» «взяті в єдності один з одним, являються базисними категоріями всієї сучасної науки і, особливо, – загальної теорії систем» [10, с.37]. Тому А. І. Уйомов розглядає структуру буття через річ, властивість і відношення [9].

Розглянемо гру: «Придумаємо загадку» [6, с.45]. Мета: вчити дітей міркувати, виділяти істотні особливості, ознаки предметів та описувати їх. ХІД ГРИ. Логіка придумування загадок складна для дошкільнят, починати слід із зовнішніх ознак оточуючих предметів. Наприклад: круглий, смугастий, а всередині – червоний» (кавун). Згодом функціональні ознаки: «Шумить, воркоче, ковтає — все вдома очищає» (пилосос). Далі пропонуються порівняння та літературні загадки, наприклад: «Фарбоване коромисло над рікою повисло» (веселка). Незрозумілі слова слід пояснити.

Системний аспект гри полягає у тому, що будь-яка гра – це є певна система і це нами досліджено [4], [5]. Даючи визначення системи, А. І. Уйомов виділяє визначники системи – концепт, структуру, субстрат, які називає системними дескрипторами. Концепт за А. І. Уйомовим – це «Заранее фиксированное, определенное свойство системы» [10, с.37], структура – це «Отношение, имеющее это свойство» [10, с.37] і субстрат – це «объект, на котором реализуется



структура» [10, с.37].

У будь-якій грі концептом (визначником) системи є мета гри і завдання, що розв'язуються в процесі гри, структура гри – ігрові правила, дії й операції, які спрямовані на досягнення мети. Субстрат гри – елементи, на яких реалізується структура гри: іншими словами – засоби досягнення ігрової мети: тактильні контакти, предмети (ігровий реквізит) – реальні, умовні, частково умовні разом з їх семіотичними знаками.

Логічний аспект гри полягає у тому, що граючи наведену гру, діти ціле розбивають на частини – користуються аналізом. За А. І. Уйомовим дошкільнята здійснюють реїстичний аналіз.

А. І. Уйомов розрізняє три типи аналізу: «реистический, атрибутивный, реляционный» [9, с.207]. Ці типи аналізу базуються на вищеперерахованих категоріях, розроблених у монографії «Вещи, свойства, отношения» [8].

Реїстичний аналіз являє собою виділення частин речі, що аналізується. Використовуючи категорію «властивість», А. І. Уйомов виділяє атрибутивний аналіз, який базується на виділенні властивостей предмета: «Например, когда мы утверждаем, что море имеет соленую воду, мы осуществляем атрибутивный анализ» [9, с.205].

Коли ми виділяємо із об'єкта (речі) відношення, то маємо реляційний аналіз: «постижение внутреннего устройства того или иного объекта, например, выделение отношений между атомами в молекуле представляет собой пример реляционного анализа» [9, с.206].

Синтез – логічний прийом, протилежний аналізу. В залежності від того, об'єкти якого типу об'єднуються в єдине ціле, А. І. Уйомов розрізняє «атрибутивный, реистический и реляционный синтез» [9, с.201].

Реїстичний аналіз – приєднання однієї «речі» до іншої; атрибутивний синтез – приєднання до речі певної властивості; реляційний синтез – коли до речі приєднується «нечто, как отношение» [9, с.211].

Коли діти просто відгадують загадки, то користуються методом – від частин до цілого – синтезом. За А. І. Уйомовим у цьому випадку дошкільнята здійснюють реїстичний синтез.

Саме з діями аналізу тісно пов'язана здатність до рефлексії, що являє собою таке осмислення людиною своїх дій, коли можна з'ясувати їх правомірність, тобто це процес самопізнання своїх внутрішніх актів і станів.

Інший логічний аспект гри простежується у правильній побудові міркувань, яке розпочинається із переліку ознак предметів (понять), потім функціональних ознак предметів (понять), тобто: діти здійснюють логічну операцію визначення поняття, за допомогою якої розкривають зміст поняття – перелічують ознаки, які в ньому мисляться.

Із цього логічного аспекту впливає інший системний аспект гри. При аналізі різних речей, ми можемо опиратися на подвійне системне моделювання для виявлення істотних ознак тієї чи іншої речі.

Феномен подвійного системного моделювання розроблений в параметричній загальній теорії систем А. І. Уйомовим [10; 11; 12] і його школою. Подвійне системне моделювання означає, що будь-який об'єкт може бути представлений у вигляді двох подвійних системних моделей: 1) системною моделлю з атрибутивним концептом і реляційною структурою; 2) системною моделлю з реляційним концептом і атрибутивною структурою.

Як бачимо, існують дві моделі системного опису, одна з яких – система з атрибутивним концептом і реляційною структурою, інша, навпаки, – з реляційним концептом і атрибутивною структурою. Вибір системної моделі залежить від вибору ознаки, яка вибирається як системоутворююча.

Перше лінгвістичне визначення системи (атрибутивне) А. І. Уйомовим позначається формулою  $(IA) S_{ist} = df( [a(*IA)] ) I (1)$  [11, с.37]. Структура системи тут визначається через властивість  $t$ , якій повинно відповідати системоутворююче відношення  $a$ .

Друге визначення системи А. І. Уйомова (реляційне) формально буде мати вигляд:  $(IA) S_{ist} = df t( [(IA*)a] ) (2)$  [10, с.42]. В цьому визначенні бачимо, що системоутворююче відношення встановлене за властивостями об'єктів, що складають субстрат.

Отже, маємо два типи систем з атрибутивною структурою і реляційною структурою. Ці два положення доповнюють одне одного. Наша мета полягає в тому, щоб віднайти відмінності між реляційною та атрибутивною структурою. Відмінність чи різниця полягає в тому, що вони зображують різні види впорядкованості.

Виходячи із того, що: «Можна утверждать, что любой объект может быть представлен в качестве системы обоими способами» [12, с.64], спробуємо розглянути такий приклад. Візьмемо дві групи дітей, одна з них працює з вихователем – грає гру за правилами, ігровими діями та ігровим матеріалом. Друга група дітей грає гру, яку придумали самі.

У першому випадку ми маємо реляційну структуру, коли діти реалізують гру за певними,

чіткими правилами – стосунки під керівництвом вихователя. Відповідно, існує жорстка система стосунків, які і утворюють реляційну систему.

У другому випадку ми маємо зовсім іншу картину. Приклад самостійної гри – це є приклад атрибутивної структури, єдність у ній забезпечується тим, що діти самостійно обирають і задумують гру – як вміють і знають – так і реалізують мету, ігрове завдання, за своєю фантазією і свободою програють гру.

Досліджуючи хід вищенаведеної гри, встановлюємо, що, підбираючи зовнішні ознаки оточуючих предметів, діти розв'язують проблему визначення поняття (кавун), тобто виконують логічну операцію підбору зовнішніх ознак поняття, що розкривають визначене поняття (кавун), а виходячи із подвійного моделювання визначення поняття – працюють із атрибутивною структурою – описують предмет.

Підбираючи функціональні ознаки про предмет (пилосос), діти підбирають ознаки-відношення пилососа, коли він включений – працюють з реляційною структурою. Пилосос у неробочому стані, тобто його опис як предмета (зовнішні ознаки) – це є атрибутивна структура. Пилосос у робочому стані – це набір відношень до об'єктів: шуміти, воркотіти – відношення до вуха; збирати порошок, все очищати – функція пилососа, його призначення – це реляційна структура.

На основі даного дослідження загадки, ігри по підборі зовнішніх ознак предмета можемо класифікувати як ігри, загадки на розкриття атрибутивної (опис – набір ознак) структури; ігри, загадки по підборі функціональних ознак можемо класифікувати як ігри на розкриття (встановлення) реляційної (ознаки щодо інших предметів) структури.

Крім того, нами розглянуто класифікацію ігор сучасної дошкільної освіти і інтерпретовано їх за допомогою ПЗТС [5]. Ця класифікація ігор за системними аспектами надала нам змогу всі ігри за правилами вважати «субстратними» [5, с.137], творчі – «структурними» [5, с.135], самостійні – «концептними» [5, с.137]. Розглянута нами гра є субстратною – основне навантаження у грі падає на пошук субстрату.

На наш погляд, саме субстратні ігри сприяють найкраще дітям пізнавати навколишні предмети, встановлювати між ними зв'язки і відношення. Хід даних ігор перевіряє дорослий, який передає вироблені людством і зафіксовані в культурі засоби і способи пізнання світу і завжди супроводжує дитину.

У ранньому дитинстві дитину знайомлять з конкретними предметами і явищами найближчого оточення. Оволодіння різними видами предметних дій і мовою забезпечує формування елементарного кола уявлень: про якості і властивості предметів побуту, іграшки, певні об'єкти природи, про призначення окремих предметів і способи користування ними.

Дорослим самим потрібно добре усвідомлювати значимість і важливість правильного тлумачення, представлення предметів дійсності дитині, оскільки для дошкільнят образ дорослого – не образ іншої людини, а образ самого себе, свого власного майбутнього, втілення у собі «іншого». З певного моменту розвитку дитина – це завжди «двоє людей» – вона і дорослий, і саме внутрішня взаємодія цих «двох людей», що існують в одній дитині, і є процесом саморуку розвитку. При цьому дитині потрібен не просто дорослий, а значуща людина – така, яка своїми властивостями і рисами демонструє не себе, а ідеї та життєві сподівання малого.

Зазначимо, саме за допомогою субстратних ігор грамотний дорослий навчає дітей правильно мислити – за законами логіки, а знання логіки, логічних умінь – необхідний інструмент для узагальнення і систематизації знань, виведення нового знання з уже засвоєного.

Важливо допомогти дитині оволодіти вмінням аналізувати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати. Наукові поняття не засвоюються і не заучуються дитиною, а виникають і складаються за допомогою величезної напруги її власної думки. Саме одним зі шляхів, який веде до прискорення процесу пізнання є правильний підбір і правильна організація проведення ігор. На наш погляд, усі ігри розвивають логіку дітей, оскільки всі мають певну будову, є системами і сприяють розвитку системного мислення дітей. Системне мислення, як і логічне мислення, – це чіткість, взаємозв'язаність, цілісність.

Також вважаємо, що розуміння дорослими системного і логічного аспектів гри сприяє розвитку продуктивної та творчої активності дітей, розвитку цілісності смислової картини світу, оскільки вона відбувається на основі смислових новоутворень, які засвоюються дитиною у іграх.

Розглянемо іншу гру: «Яке слово зайве?» [6, с.52]. Мета: розвивати вміння класифікувати. ХІД ГРИ. Повідомити дітям, що ви будете зачитувати ряди слів, у кожному з них є зайве слово. Його потрібно знайти, назвати і пояснити, чому воно зайве.

1. Тюльпан, лілія, квасоля, ромашка.
2. Річка, озеро, море, міст.

3. Лялька, скакалка, земля, м'яч.
4. Стіл, килим, крісло, ліжка.
5. Агрus, тополя, береза, липа.
6. Курка, орел, індик, півень.
7. Саша, Коля, Петров, Юра.
8. Веселий, швидкий, смачний, сумний.
10. Березень, листопад, квітень, травень.

Дана гра – система [4], концептом якої є мета, структурою – хід гри, субстрат – набір слів.

Крім того, дана гра – приклад субстратної гри із реляційною структурою і атрибутивним концептом – вона має правила і дії гри, які потрібно виконувати. Це є системний аспект гри.

Згідно з традиційною логікою, діти оперують логічною формою поняття, його змістом і обсягом, здійснюють логічну операцію класифікацію або класифікування – логічний аспект гри.

В підсумку відзначимо: в ході дослідження встановлено, що філософські аспекти – логічний, системний мають усі ігри дошкільнят. Вони є базовими у розвитку особистості дитини та її пізнавальних потреб. Ці аспекти дозволили по-іншому подивитися на онтологічну природу гри, осягнути її системність і подвійність.

Також ми можемо стверджувати, що всі, без винятку, ігри з правилами, – це система із реляційною структурою. Все залежить від того, на чому буде базуватися єдність системи – на волі дітей чи на волі правил. Щоб розвивати у дітей різноманітні інтелектуальні якості – відчуття, сприймання, увагу, пам'ять; вміння знаходити залежності та закономірності, класифікувати та систематизувати матеріал; здатність до комбінацій, тобто вміння створювати нові комбінації з відомих елементів, деталей, предметів; уміння знаходити помилки і недоліки; просторові уявлення й уяву, здатність передбачати результати своїх дій і т. д. необхідно насамперед використовувати ігри з реляційною структурою.

Успішне виконання ігор з правилами (система з реляційною структурою) сприяє високому рівню проведення дітьми самодіяльних ігор (система з атрибутивною структурою). Мовою ПЗТС [10; 11; 12] тут спрацьовує «принцип дополнительности двойственных системных описаний» [10, с.43]. Системне уявлення про гру можливе лише шляхом використання двох системних моделей, які є доповнючими одна одній, а це, в свою чергу, демонструє взаємозв'язок і взаємозалежність між системним і логічним мисленням.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у дослідженні категорії відношення і співвіднесеного в іграх дошкільнят. Дослідження даної категорії є перспективним, оскільки діти в усьому копіюють дорослих, моделюють дійсність. Оперування дітьми категорією «відношення» виступає базовою умовою можливості здійснення дошкільнятами висновків за аналогією, які, в свою чергу, є фундаментом розвитку логічного мислення дитини.

#### **Бібліографічні посилання:**

1. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М.: «Педагогика», 1978. – 304 с.
2. Ильин В. В. Политическая антропология / В. В. Ильин, А. С. Панарин, Д. В. Бадковский; под общ. ред. В. В. Ильина. – М.: МГУ, 1995. – 252 с.
3. Макаренко А.С. Книга для батьків / Макаренко А.С. – К.: Рад. школа, 1978. - 327 с.
4. Недопитанська С. М. Дитяча гра як система / С. М. Недопитанська // Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития '2010: сб. науч. трудов по материалам междунар. науч. – практ. конф., 4-15 октября 2010 г., Т. 17. Философия и филология. – Одесса: Черноморье, 2010. – С. 7-8.
5. Недопитанська С. М. Класифікація ігор дітей дошкільного віку в рамках параметричної загальної теорії систем / С. М. Недопитанська // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2011. - №1(26). – С. 132-138.
6. Нечипорук Н. І. Розвивальні ігри для дошкільників / Н. І. Нечипорук, О. П. Томей. – Ю: Видавнича група «Основа», 2007. – 192 с.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Т. І. Поніманська. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
8. Уёмов А. И. Вещи, свойства и отношения / А. И. Уёмов. – М: Изд-во АН СССР, 1963. – 184 с.
9. Уёмов А. И. Методы, приемы и способы исследования. Гл. IX / Основы марксистско-ленинской философии: Учебник. – М., Политиздат, 1971. – С. 205-216.
10. Уёмов А. Общая теория систем для гуманитариев / А. Уёмов, И. Сараева, А. Цофнас; под общ. ред. А. И. Уёмова. – Варшава: Universitas Rediviva, 2001. - 277 с.
11. Уёмов А. И. Системные аспекты философского знания / А. И. Уёмов. – Одесса: Студия «Негоциант», 2000. – 160 с.
12. Уёмов А. И. Системный подход и общая теория систем / А. И. Уёмов. – М.: Мысль, 1978. – 272 с.



13. Хейзинга Й. Монографія. В тени завтрашнього дня / Й. Хейзинга [пер. с нидерландс. и примеч. В. В. Ошиса; общ. ред и посл. Г. М. Тавризян]. – М.: Прогресс-академия, 1992. – 459 с.

УДК 7.011:005

О. Я. Муха

## ЕСТЕТИЧНИЙ СМАК В ДИНАМІЦІ РОЗВИТКУ: СТРУКТУРНО-ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ

**Підкреслено методологічну значимість вирішення проблеми естетичного смаку в умовах сучасних культурно-мистецьких змін. Стверджується діалектичність природи естетичного смаку. Виведено авторську схему груп факторів творення смаку: видових, соціальних та особистісних та проаналізовано їх складові чинники.**

**Ключові слова:** естетичний смак, сфера чуттєвого, морфологія естетичного смаку, групи факторів формування естетичного смаку, видові фактори, фактори соціального походження, особистісні фактори, філогенетична спадковість, математика гармонії, факторний аналіз.

**Подчеркивается методологическая значимость решения проблемы эстетического вкуса в условиях современных изменений в культуре и искусстве. Утверждается диалектичность природы эстетического вкуса. Выведена авторская схема факторов развития вкуса: видовых, социальных и личностных, а также проанализированы их составляющие.**

**Ключевые слова:** эстетический вкус, сфера чувственного, морфология эстетического вкуса, группы факторов формирования эстетического вкуса, видовые факторы, факторы социального происхождения, личностные факторы, филогенетическая наследственность, математика гармонии, факторный анализ.

Methodological meaningful decision of aesthetic taste problem in the conditions of modern changes in a culture and art is underlined. The dialectical character of aesthetic taste's nature becomes firmly established. The author defines formula with factors of taste development: species-related, social and personal. Their constituents are also analyzed.

**Keywords:** aesthetic taste, sphere of perceptible, morphology of aesthetic taste, factors groups of aesthetic tastes' forming, species-related factors, factors of social origin, personality factors, phylogenetic heredity, mathematics of harmony, factor analyses.

© О. Я. Муха, 2012

### Проблема естетичного смаку та його природи

Зазвичай поняття естетичного смаку пов'язують із сферою мистецтва та краси. До естетичного смаку відносять передовсім здатність оцінювання прекрасного, а найбільш очевидною підставою для оцінки самого смаку людини є її зовнішній вигляд. Однак, це неприпустима редукція багатющої естетичної палітри, адже специфіка естетичного смаку репрезентується і через здатність диференціації піднесеного та низького, через спроможність глибокого переживання драми та катарсису, через почуття гумору, навіть через кулінарні уподобання – і це далеко не вичерпний перелік. Попри розповсюджене твердження, що єдиними, вільними від суперечок є кулінарні смаки, слід пам'ятати щонайменш про конкурси майстерності кухарів та Мішленівські зірки ресторанам – усі вони мають конкретні критерії оцінювання та відповідний статус у суспільстві, що вимірюється не лише у фінансовому еквіваленті та статусних показниках, але й відповідному рівні поваги професійної спільноти та творчій реалізованості.

Значно менше, а навіть мізерно теоретично осмисленою є сфера тактильних відчуттів і переживань та запахових переваг. Після Тіта Лукреція Кара і його праці «Про природу речей» ця тема мало кого турбувала, окрім вузьких досліджень фізіологів та психологів [16]. Площина еротичних переживань взагалі рідко виникає як серйозна тема для естетичного осмислення. Започаткований французькою школою Анналів у лоні історії повсякдення імпульс досліджень «позапротокольних явищ», породив навіть історію любовних утіх [14]. Однак включення цієї чуттєвої компоненти до концептуального осмислення естетичного смаку на даний момент неможливе. Вихідною причиною цього ускладнення є практично цілковита відсутність відповідної термінологічної бази та чіткої демаркаційної лінії між естетичним та фізіологічним у сексуальній сфері (як і розрізнення між еротичним мистецтвом та порнографією).

Відтак, проблема естетичного смаку, його структури, факторів формування та динаміки змін залишається маловивченою і актуальним питанням для естетичної теорії, як класичної, так і постмодерністської. Попри присутність цієї теми у базових методичних матеріалах та